встановити дипломатичні стосунки з США, а дещо пізніше – з іншими державами (2).

Отже, політика самоізоляції корейської держави Чосон була спрямована на захист країни від іноземного поневолення. Будь-які стосунки з іншими державами були заборонені, а зовнішня торгівля велася лише з Китаєм та Японією, причому у незначних масштабах. Відкриття Кореї стало можливим через послаблення корейської монархії та загальну кризу феодальної системи в останній чверті XIX ст.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новий погляд на історію Кореї: Підручник (2010). Кім Чжонбе та ін.; за ред. Хо Сун Чьол; пер. з корейської Ю. А. Ковальчук. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 336 с.
2. Michael, J. Seth (2008). The World Encroaches on the Hermit Kingdom. *Asia in World History*. Vol. 13. URL: https://surl.li/bvklnl
3. Myengsoo, S. (2022). Changing Perceptions of the Qing Dynasty in the Late Joseon Dynasty and Chinese Style Architecture That Emerged in Joseon in the 18th Century. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*. Vol. 21, Issue 3. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13467581.2021.1928504#abstract
4. Michael, J. Seth. (2019). A Concise History of Modern Korea. From the Late Nineteenth Century to the Present. Plymouth, UK: Rowman & Littlefield, 356 p.
5. Ковальчук, Ю. А. (2008). Виникнення та еволюція корейського релігійного руху тонхак. *Східний світ*, № 2, 128-134. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000298586

РІДКІСНІ КНИГИ З ТЮРКОЛОГІЇ В КОЛЕКЦІЇ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО ОМЕЛЯНА ПРІЦАКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ І ВИВЧЕННЯ МОВ, ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ТЮРКСЬКИХ НАРОДІВ

Таїсія СИДОРЧУК

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Україна

Омелян Пріцак (1919–2006) увійшов в історію світового сходознавства як видатний тюрколог. Після завершення навчання зі спеціальності сходознавство у Львівському університеті (1936–1940), в аспірантурі Української академії наук у Агатангела Кримського (1940), Берлінському університеті (1943–1945) та у Ґеттінґенському університеті і захисту докторської дисертації (1946–1948), вчений працював доцентом, згодом – професором алтайської філології, тюркології та історії Центральної Азії Гамбурзького (1952–1961), Вашингтонського/Сієтл (1961–1964), Гарвардського (1964–1990) університетів. Він є автором численних наукових праць (монографії, статті, рецензії) з алтайської компаративної та історичної

філології, тюркології з особливим акцентом давніх мов тюркських народів Сибіру і Центральної Азії, середньовічної історії Центральної Азії. Крім того, вчений був співзасновником та керівником міжнародного товариства *Societas Uralo-Altaica* (1952–1965), редактором часопису *Ural-Altaische Jahrbücher* та монографічної серії *Ural-Altaische Bibliothek* (1954–1966), щорічного наукового форуму *The Permanent International* Altaistic *Conference (1958)*. Тож логічно, що у бібліотечній та архівній колекціях О. Пріцака, які з 2007 року зберігаються в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (далі: НаУКМА), зібрано значну кількість друкованих і рукописних книг з тюркології (https://library.ukma.edu.ua/).

Добірка стародруків у колекції О. Пріцака, в тому числі рідкісні видання з тюркології, вже розглядалася у виступі та тезах авторки на одній з попередніх конференцій. (Сидорчук, 2018, с. 180-183) У цих тезах звертаємо увагу дослідників і студентів на декілька рідкісних видань з тюркології, які зберігаються в Україні лише в колекції О. Пріцака. Насамперед мова йде про двотомну працю *Philologiae Turcica Fundamenta,* (Philologiae Turcica Fundamenta, 1959. Tomus Primus; 1964. Tomum Secundum) що побачила світ у Німеччині, відповідно Т. I – у 1959 році та Т. II – у 1964 році. Ініціатором наукового проєкту був відомий тюрколог Zeki Velidi Togan під час XXII Міжнародного конгресу орієнталістів у Стамбулі, що проходив 15–21 вересня 1951 року. О. Пріцак також брав участь у конгресі, познайомився та налагодив контакти з багатьма вченими, з якими в подальшому протягом десятиліть співпрацював та навіть перебував у дружніх стосунках, зокрема, і з Zeki Velidi Togan.

Це фундаментальне наукове видання стало яскравим прикладом міжнародної співпраці, оскільки в його підготовці, написанні та опублікуванні взяли участь 34 вчених із Австрії, Данії, Італії, Німеччини, Польщі, США, Туреччини, Франції, Швеції. У першому томі розглядаються питання класифікації тюркських мов (Johannes Benzing, Karl Heinrich Menges), структури і загальні закономірності тюркських мов (Louis Bazin), аналізуються давньотюркська (Annemarie von Gabain), караханідська (Mecdut Mansuroğlu), чагатайська (Janos Eckman), давньоосманська (Mecdut Mansuroğlu), сучасна османська та тюркська мови в Туреччині (Jean Deny), кримськотатарська (Gerhard Doerfer), азербайджанська (Ahmet Caferoğlu, Gerhard Doerfer), башкирська (Johannes Benzing), узбецька (Stefan Wurm), якутська (Nikolaus Poppe), чувашська (Johannes Benzing) та інші тюркські мови. Перший том містить важливий додаток – карту «Тюркські мовні регіони», підготовлену Pertev Naili Boratav.

Другий том присвячений характеристиці історії та стилів тюркських літератур (Alessio Bombaci), народної літератури (Pertev Naili Boratav), тюркської літератури давніх часів (Annemarie von Gabain, Louis Bazin),

тюркських літератур, окрім Туреччини, після ісламізації (Ahmet Caferoğlu), літератури османського періоду (Walter Björkman), нової літератури тюркських народів, окрім Туреччини (Ahmet Caferoğlu, Abdullah Battal-Taymas), літератури неісламських тюрків (Ananiasz Zajączkowski, Jean Deny, Edward Tryjarski, Gerhard Doerfer) та ін. Треба підкреслити, що особливість внеску О. Пріцака, зокрема, до першого тому цього масштабного наукового проєкту полягає в тому, що він зі всіх авторів подав в окремих статтях характеристику найбільшого числа мов – кипчакської (мамлюк-кипчакської та вірмено-кипчакської), караїмської, карачаєво-балкарської, новоуйгурської, абакано-тюркської, чулимської, шорської. Для всіх наступних поколінь тюркологів різних країн світу *Philologiae Turcica Fundamenta* стала настільною книгою і для початківців, і для досвідчених фахівців, відповідаючи своїй назві – фундаментальна.

Особливістю колекції О. Пріцака є наявність понад 100 конволютів (від латинського слова «convolutus» – згорнутий, сплетений), тобто тематичних збірників праць різних авторів, які зібрав і сформував сам вчений відповідно до своїх наукових інтересів, здійснив переплетення кожної тематичної групи праць в одній оправі та позначив власницькою назвою. У цій добірці конволютів найбільшим за кількістю зібраних праць є конволют під загальною назвою *Turcica*, який складається з п’яти томів – *Generalia, Phonetica, Lexica, Syntaxica, Toponimica&Onomastica*. В кожному томі об’єднані щонайменше від 12 до 40 позицій, що в сукупності складає 139 наукових праць, кожна з яких представлена в е-каталозі наукової бібліотеки НаУКМА. З жанрової точки зору, це – наукові статті, рецензії, історичні джерела, бібліографічні огляди, що були надруковані авторами у фахових сходознавчих журналах та збірниках. Хронологічні межі наукових праць охоплюють понад 60 років. Найдавніша публікація датується 1906 роком, найпізніша – 1964 роком. Нижня дата дає підстави припустити, що цей багатотомний конволют був сформований О. Пріцаком ще під час його перебування у Німеччині. При цьому праці з тюркології, що побачили світ з 1960-х і до смерті вченого у 2006 році, тобто починаючи з його американського періоду життя, він продовжував систематично збирати, однак не об’єднував їх у тематичні збірники. В процесі опрацювання колекції О. Пріцака ці праці були включені до архівної колекції вченого.

До конволюту увійшли праці видатних тюркологів світу, зокрема, таких, як Franz Babinger, Johannes Benzing, Gotthelf Bergsträßer, Alessio Bombaci, Ahmet Caferoğlu, Björn Collinder, Jean Deny, Gerhard Doerfer, Janos Eckman, Hasan Eren, Gunnar Jarring, Tibor Halasi-Kun, Louis Hambis, Kaare Grønbech, Tadeusz Kowalski, Ilse Laude-Cirtautas, Mecdut Mansuroğlu, Josef Markwart, Karl Menges, Theodor Menzel, Gyula (Julius) Németh, Konrad Nielsen, Yaşar Onen, Gustaf Raquette, Martti Räsänen, László Rásonyi, Arthur Schaade,

Helmut Scheel, Talât Tekin, Ahmet Temir, Andreas Tietze, Zeki Velidi Togan, Yrjö Henrik Toivonen, Ananiasz Zajączkowski, Фёдора Ашнина, Николая Баскакова, Александра Самойловича та ін. З огляду на те, що автори публікацій представляють різні країні та сходознавчі наукові школи в конволюті зібрані праці англійською, італійською, німецькою, польською, російською, турецькою, французькою мовами. Значна частина публікацій 1950–1960-х років була подарована авторами О. Пріцакові і містить авторські дарчі написи. Наукова, історична, дидактична цінність багатоелементного конволюту *Turcica* збільшується з огляду на відсутність більшої частини західних наукових журналів та збірників, в яких були надруковані вміщені у конволют праці, оскільки книгообмін українських бібліотек та іноземних видавництв у XX ст. був зведений до мінімуму або взагалі не відбувався. Тож більшість важливих праць з тюркології, представлених, зокрема, в конволюті *Turcica*, як і міжнародне наукове видання *Philologiae Turcica Fundamenta,* відсутні в українських фондосховищах.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібліотечна та архівна колекції Омеляна Пріцака представлені відповідно в електронному каталозі та в архівних описах на сайті наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: https://library.ukma.edu.ua/
2. Сидорчук, Т.М. (2018). Стародруки в колекції видатного сходознавця Омеляна Пріцака як джерело дослідження мов, історії та культури народів Сходу. *Питання сходознавства в Україні: Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (29-30 квітня 2018 р.),* 180-183.
3. Philologiae Turcica Fundamenta (1959. Tomus Primus; 1964. Tomum Secundum). Wiesbaden: Aquis Mattiacis Apud Franciscum Steiner.

ВПЛИВ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ НА ТРАДИЦІЙНЕ ВІЙСЬКОВЕ МИСТЕЦТВО ЯПОНІЇ

Дмитро СЄРГЄЄВ

Науковий керівник: к.і.н., доц. Л.М. Ямпольська

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Україна

Вогнепальна зброя відіграла важливу роль в історії Японії, суттєво вплинула на її військову стратегію, соціальну структуру та культурні традиції. Її поява призвела до зміни бойових тактик, трансформації статусу самураїв та впровадження нових адміністративних заходів щодо контролю над озброєнням.